

Political Philosophy
Политическа философия

ПОЛИТИЧЕСКИЯТ ИНФАНТИЛИЗЪМ ИЛИ „БОЛНИЯТ ЗДРАВ РАЗУМ“ НА ЧОВЕКА-В-ПОЛИТИКАТА

Димитър Тафков

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Мисълта и действията на човека са своеобразен микс от магично и логично, несъзнавано и осъзнавано, правилно и неправилно, разумно и налудно. В този контекст аз разглеждам мисълта и действията на отделните хора и на човешките общности като харизматични и не (анти!) харизматични, респ. също и като техен харизматичен и антихаризматичен разум.

Keywords: reason, thought, deceit, charisma

1. Политически инфантилизъм

Политическият инфантилизъм е особен вид малоумие и слабоумие на хората-в-политиката. Това малоумие и слабоумие се дължат не на някаква значима липса на знания и опит с действителността, а на характерни откази („бягства“) на човека-в-политиката от разума и логичното му мислене за света и себе си из-света.

В какво се изразява и как се разпознава инфантилното мислене и поведение на политическия човек? Най-общо, както забелязва това още през миналия век Йозеф Шумпетер, навлизайки в сферата на политиката, типичният гражданин се смъква до *най-ниското стъпало на умствените си възможности*. Този гражданин започва да спори и анализира по начин, който сам би признал за инфантилен от позицията на истинските си интереси. Така се превръща в *примитив*! Неговата мисъл отслабва и става афектирана и асоциативна. С две думи: политическият инфантилизъм – според Йозеф Шумпетер – е видимо отстъпление на човека-в-политиката от разума му – от неговия личен разум и от общия (родовия) разум на хората от неговото време.

Политическият инфантилизъм се среща навсякъде в съвместния живот на хората. Той има както индивидуални, така и групови (общностни) измерения. Добър пример за груповия, или масовия политически инфантилизъм е например нашумелият сега Брекзит, в който иначе здравомислещите и практични британци се показаха като недорасли тийнейджъри.

Първопричина за политическия инфантилизъм е вроденият стремеж у човека да се сравнява с другите и да се опитва да се издигне над тях (като изначално Други!), за да ги контролира и манипулира. В случая става дума, най-общо, за инфантилно желание и искане на човека от заобикалящия го свят, другите хора и самия себе си като друг на себе си (като различен и много повече от онова, което в действителност е или може да бъде!).

Има две главни причини за политически инфантилизъм на хората като разумни-крайни същества, които могат безкрайно да искат, да се надяват и се самозаблуждават. Това са харизматичното им мислене и злоупотребите им с властта.

2. Харизматичното мислене

Разумът е регулиращ принцип на нашата човешка самонаправа. Но човекът не е само разум! Неговия разум е само потенциално с неограничени възможности, а реално и актуално е винаги ограничен като „разумен разум“ на едно крайно същество. И още: човекът не използва почти никога през живота си (или това много рядко му се случва!) всички налични възможности и способности на разума си за своята самонаправа. Ето защо *само донякъде* нашето мислене и поведение са разумни и рационални. Донякъде те са също така неразумни и ирационални. В този смисъл, ние не мислим и действаме само логично или само магично, правилно или неправилно, разумно или безумно и т.н. Нашето човешко мислене е винаги едновременно нещо уникално и универсално.

Като родова черта за всички хора, мисленето може да се изследва и описва адекватно в три различни посоки или по три линии (две първични и една смесена, междинна!). Става дума, естествено, за базови състояния и идеални типове на работа на ума и на употреба на разума, а не за никакви конкретни реални състояния на мисловни процеси у хората. Тези три главни вида мислене са според мен магичното, логичното и харизматичното мислене при човека.

Харизматичното мислене е своеобразен микс от магично и логично усещане, възприятие и интерпретиране от човека на явленията и процесите в заобикалящия го свят и него самия, като част от този свят. Нивото на това мислене зависи от степента и начина, по който логичното и магичното при него се застъпват, провокират и допълват. Ако едното изцяло отхвърля и противостои на другото, харизматичното мислене вече изчезва като особен вид мислене и отношение на човека към света и себе си из-света. С други думи: при харизматично мислещия човек магичното и логичното много рядко са противопоставени и „враждебни“ едно към друго видове мислене. По принцип това прави харизматичното мислене доста творческа и иновативна форма на мисленето при хората. Но това е само едната, и то по-добрата, страна на харизматичното мислене. Другата – по-лошата му страна – е неговата налудност, т.е. в отсъствието му от разумното логично мислене, върху което се гради връзката на

човека с реалността и неговото собствено себепознание, без което тази връзка е нестабилна.

3. Харизматично и антихаризматично

Харизмата е конкретно единство на човешки разум и човешка лудост. В нея удобно съжителстват и взаимно се провокират разумното и налудното при хората. В този смисъл, ако се съгласим, че в харизмата и харизматичното удобно съжителстват разумното и безумното при човека, като нито едното, нито другото може трайно да доминира, то антихаризмата и антихаризматичното може да бъде само в осъзнатия стремеж на човека да ограничава налудното и засилва разумното в своя живот и самонаправа. Искам да кажа, че антихаризмата не е нещо като *друго* или *срещу* харизмата. Това е опитът и желанието на човешкия субект да овладява, контролира и управлява своята харизматичност.

Това не е обаче нито просто, нито много лесно за човека-в-политиката. Не е просто и лесно, защото – тук пак ще го кажа – инфантилното мислене и поведение на хората в политиката е следствие от едно необикновено съжителство на магичното и логичното в мисленето на хората, където всяко едно от тях има своето място, роля и претенция да внася свой принос в човешкото развитие и самонаправа. Съжителството на магичното и логичното, идеалното и реалното, умното и безумното, нормалното и не-нормалното и т.н. в ума и действието на човека е главният белег за харизматично мислене при хората.

4. Облудяване на мисленето от харизмата

Това е динамичен процес, който протича паралелно с овластяването и (зло)употребите на обществения човек с придобиваната от него власт. Тук „облудяване“ означава отслабване и ограничаване на работата на ума. Човекът постепенно започва да мисли по-малко и по-рядко. Действията му стават по-импулсивни, а поведението – по-непредвидимо и криминално. С две думи: мисълта и поведението на човека се видоизменят, профанизират и криминализират. С напредването на процеса на облудяване този човек започва много често да лъже самия себе си и да заблуждава другите хора.

Навлизайки по-надълбоко в политическия живот на общността, по един или друг начин, политическият човек започва „да пести“ голяма част от мисленето си и залага изцяло на чувства и интуиция за печалба и загуба, успех и провал и т.н. В такъв именно смисъл облудяването на човека-в-политиката е и негово инфантилизиране и деморализиране като обществен човек.

5. Специфика на мисленето на човека-в-политиката

Главната причина за политически инфантилизъм е не-ползването на шизоидния опит от хората-в-политиката. Това означава, че тези хора не създават или по-трудно създават и поддържат необходимия брой отношения със себе си като други на себе си (като някакъв друг човек, различен от този, който той е!). Тук трябва да отбележа, че шизоидният опит и шизоидното инвестиране (по-

точно не-използването на този опит и на това инвестиране!) обричат човека-в-политиката на едно характерно само за него *съществуване-не-съществуване*. Това съществуване-не-съществуване на политическия човек се отличава с натрупваните от него интелектуални и морални липси, умствени разстройства и ред други недоразвитости. Потопен в своите битийни липси и страхове от бъдещето и за бъдещето, този човек, осъзнавано или не, се бои от разума си и бяга от своя и чуждия разум, защото нито иска, нито знае как да извлече различни ползи за себе си от него. Затова той се стреми да опростява и огрубява както света отвъд себе си, така и самия себе си – своето мислене за света и за себе си из-света. По този път или по такъв начин човекът-в-политиката се самоограничава и „вдетинява“ в същия онзи смисъл, в който едно малко дете попитало баба си защо овцете му не могат да летят, а козата му да преплува реката. С времето и във времето всичко по-логично и рационално в мисълта и действията на човека-в-политиката (особено ако той придобие повече власт и се окаже по върховете на властта в своята общност!) се стопява и изпарява за сметка на увеличаването на дела на алогичното и ирационалното при него.

6. Антихаризмата като лекарство срещу инфантилизирането и деморализирането на общественния човек

На антихаризматичния разум много добре прилягат всякакви определения и епитети от рода на критичен, скептичен, автономен, предпазлив, последователен, постоянен и т.н. Най-общо, за мен това е критично настроеният към себе си (своите възможности, способности и употреби!) и всеки друг човешки разум разумен разум на хората. Главно качество и основен белег на този разум е отстояване на разумното чрез разкриване и разобличаване на налудното при хората.

Антихаризматичен разум е имало винаги и ще има дотогава, докато има хора, човешка история и човешка самонаправа. Тази специфична форма или този вид на рационалното е неделима част от човешкия разум, който сам пази себе си от другостта за себе си, т.е. от не-разума, безумието и лудостта, които са присъщи на хората във всички времена. Разбира се – като всичко в човешкия свят – и тази част на човешкия разум се развива и променя във времето. Това, което остава винаги от него, е грижата за съжителството на налудното с разумното при човека. Иначе аз си мисля, че днес имаме достатъчно основания да твърдим, че благодарение на антихаризматичния ни разум ролята и значението на харизматичните лидерства и послания навсякъде главоломно отслабва. Тогава, когато все пак те се появяват и „заразяват“ хората и обществата им, става дума най-вече за лошата или *престъпна харизматичност*.

7. Заблудите и самозаблудите на човека-в-политиката

Двете вървят заедно с обстоятелствата, при които човекът прави самия себе си от другостта за себе си. Искам да кажа, че различните обстоятелства водят винаги до конкретни заблуди и самозаблуди. Манес Шпербер се пита

в тази връзка дали самите заблуди и самозаблуди не идват от собствения ни разум, или са резултат от нещо друго, което няма нищо общо с разума. Накрая стига до баналния извод, че никой човек не е съвършен и способен да изживее живота си, ако не изпада постоянно в заблуди.

Като всеки друг човек и човекът-в-политиката постоянно се самозаблуждава и заблуждава другите. Но тук това „постоянно“ е много по-често и по-трайно. То е нещо като постоянно присъствие на политическия човек в общественото пространство чрез неговите заблуди и самозаблуди. Ето защо той е и по-аморален, по-жесток, по-нахален и по-брутален човек. Тук трябва да се поясня! Далече съм от мисълта да обявявам всичките хора, които се занимават активно с политика и си вадят хляба от нея, за слабоумни, малоумни и неморални хора. Пази боже! Това, което искам да покажа, е, че вътре в политиката човекът губи голяма част от потенциала си да живее нормално с истината като разумен, порядъчен, честен и щастлив от живота си с другите хора обществен човек.

Участието в политиката едновременно стимулира и деформира мисленето и чувството за справедливост у хората. Като специфично производство и употреба на власт от хората в обществото им всяка политика носи както ползи, така и вреди. В това се състои и в това се изразява особената рационалност и специфичното зло на политиката, които Пол Рикъор обясняваше доста добре с диалектиката на неизбежното (необходимото!) и излишното насилие при хората като обществено-политически същества.

8. Злоупотребите с властта и политическият инфантилизъм

Накрая ще кажа няколко думи и за злоупотребите на човека с властта, като фактор за инфантилизирането и деморализирането му.

Хората не само винаги са употребявали, но и винаги са злоупотребявали – по-един или друг начин – с властта си, която придобиват едни над други в съвместния си живот. Ето защо големият въпрос тук за нас е как и доколко политическият човек може да употребява властта си над другите, без да злоупотребява с нея. Сега няма да се задълбавам много по този въпрос, а само ще маркирам един негов аспект, който е пряко свързан с инфантилизирането и малоумието на хората-в-политиката.

Подвъпросът ми е осъвременен вариант от питането на Платон в диалога *Държавата* как бихме могли да ограничим не необходимите удоволствия и желания, каквито има при всеки човек. Това, което той открива като възможност, са добрите закони и по-добрите желания на хората с помощта на разума им. За добрите закони, като ограничители на лошите помисли и действия на хората, няма как да се спори по разумен начин от каквато и да е позиция, дори и от тази на безумния или малоумния човек. По-сложни са нещата с подредбата на желанията и избора на по-добрите пред по-лошите от човека. Така моят сегашен въпрос тук е нещо като „Може ли човекът-в-политиката да подреж-

да желанията си и да избира по-добрите от тях, като се възползва от разума си?“. За мен отговорът определено е не, не може поради своя инфантилизъм и преклонение пред властта, която за него е универсалната ценност и стои над всички други пожелани и мечтани неща за живота му.

Съществува пряка зависимост между волята за власт на човека над Другия и волята му за власт върху себе си като друг на себе си. Много е просто: колкото е по-силна волята за власт на човека над Другия, толкова повече отслабва волята му за власт над себе си (вкл. върху своя разум като средство за контрол на желанията и подбора на цели и средства за постигането им). С две думи: прекомерната власт над Другия и липсата на такава над себе си винаги пречи на човека-в-политиката да мисли достатъчно логично и да разчита света извън себе си като такъв, какъвто той е, а не такъв, какъвто на него самия му се иска да бъде. В този смисъл инфантилното мислене на политическия човек е априорно заложено отсъствие, или не-присъствие, в наистина човешкия свят и междучовешките отношения.

Сега вече трябва да сме наясно, че политиката не е само добро, както я е разбирал още Аристотел. Тя е винаги добро, примесено със зло, с което хората трябва постоянно да се борят, ако наистина искат да оцеляват и да продължават да живеят и се развиват като хора.

POLITICAL INFANTILISM OR THE “ILL-HEALTHY REASON” OF THE POLITICAL MAN

Abstract. What is a political infantilism? Why do political people do evil?

✉ **Prof. Dimitar Tafkov, DSc.**
Sofia University
Sofia, Bulgaria
E-mail: dtafkov@yahoo.com